

Yashil

IQTISODIYOT va TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, siyosiy, ilmiy, ommabop jurnal

9
2023

08.00.01 Iqtisodiyot nazariyasi
08.00.02 Makroiqtisodiyot
08.00.03 Sanoat iqtisodiyoti
08.00.04 Qishloq xo'jaligi iqtisodiyoti
08.00.05 Xizmat ko'rsatish tarmoqlari iqtisodiyoti
08.00.06 Ekonometrika va statistika
08.00.07 Moliya, pul muomalasi va kredit
08.00.08 Buxgalteriya hisobi, iqtisodiy tahlil va audit
08.00.09 Jahon iqtisodiyoti

08.00.10 Demografiya. Mehnat iqtisodiyoti
08.00.11 Marketing
08.00.12 Mintaqaviy iqtisodiyot
08.00.13 Menejment
08.00.14 Iqtisodiyotda axborot tizimlari va texnologiyalari
08.00.15 Tadbirkorlik va kichik biznes iqtisodiyoti
08.00.16 Raqamli iqtisodiyot va xalqaro raqamli integratsiya
08.00.17 Turizm va mehmonxona faoliyati

74-91 xalqaro daraja
ISSN: 2992-8982

Yashil

IQTISODIYOT va TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, siyosiy, ilmiy, ommabop jurnal

Bosh muharrir:

Sharipov Qo'ng'irotboy Avezimbetovich

Elektron nashr. 464 sahifa, 30-sentyabr, 2023-yil.

Bosh muharrir o'rinbosari:

Karimov Norboy G'aniyevich

Muharrir:

Qurbonov Sherzod Ismatillayevich

Tahrir hay'ati:

Rae Kvon Chung, Janubiy Korea, TDIU faxriy professori, "Nobel" mukofoti laureati

Salimov Oqil Umrzoqovich, O'zbekiston fanlar akademiyasi akademigi

Abduraxmanov Kalandar Xodjayevich, O'zbekiston fanlar akademiyasi akademigi

Osman Mesten, Turkiya parlamenti a'zosi, Turkiya – O'zbekiston do'stlik jamiyati rahbari

Toshkulov Abduqodir Hamidovich, i.f.d., prof., O'zbekiston Respublikasi Prezidentining yoshlar, fan, ta'lim, sog'liqni saqlash, madaniyat va sport masalalari bo'yicha maslahatchisi o'rinbosari

Buzrukxonov Sarvarxon Munavvarxonovich, i.f.d., O'zR Oliy ta'lim, fan va innovatsiyalar vaziri o'rinbosari

Sharipov Qo'ng'irotboy Avazimbetovich, t.f.d., prof., TDIU rektori

Oblamuradov Narzulla Naimovich, i.f.n., dots., O'zR Tabiat resurslari vaziri o'rinbosari

Djumaniyazov Maqsud Allanazarovich, Qoraqalpog'iston Respublikasi Tabiat resurslari qo'mitasi raisi

Axmedov Durbek Kudratillayevich, i.f.d., prof., O'zR Oliy Majlisi qonunchilik palatasi deputati

Utayev Uktam Choriyevich, O'zR Bosh prokuraturasi boshqarma boshlig'i o'rinbosari

Ochilov Farxod, O'zR Bosh prokuraturasi iqtisodiy jinoyatlarga qarshi kurashish departamenti bo'limi boshlig'i

Eshov Mansur Po'latovich, i.f.d., prof., TDIU Akademik faoliyat bo'yicha prorektori

Xudoyqulov Sadirdin Karimovich, i.f.d., prof., TDIU YoMMMIB birinchi prorektori

Abduraxmanova Gulnora Kalandarovna, i.f.d., prof., TDIU Ilmiy ishlar va innovatsiyalar bo'yicha prorektori

Kalonov Muxiddin Baxritdinovich, i.f.d., prof., "O'IRIAM" ilmiy tadqiqot markazi direktori – prorektor

Yuldashev Maqsud Abdullayevich, p.f.d., prof., TDIU Moliya-iqtisod ishlari bo'yicha prorektori

Karimov Norboy G'aniyevich, i.f.d., prof., TDIU huzuridagi PKQTMO tarmoq markazi direktori

Hakimov Nazar Hakimovich, f.f.d. TDIU profesor

Yuldashev Mutallib Ibragimovich, i.f.d., TMI professori

Samadov Asqarjon Nishonovich, i.f.n., TDIU Marketing kafedrasini professori

Slizovskiy Dimitriy Yegorovich, t.f.d., Rossiya xalqlar do'stligi universiteti professori

Mustafakulov Sherzod Igamberdiyevich, i.f.d., prof., Xalqaro "Nordik" universiteti rektori

Aliyev Bekdavlal Aliyevich, f.f.d., TDIU professori

Po'latov Baxtiyor Alimovich, t.f.d., prof., Atrof-muhit va tabiatni muhofaza qilish texnologiyalari ilmiy-tadqiqot instituti

Axmedov Javohir Jamolovich, i.f.f.d., "El-yurt umidi" jamg'armasi ijrochi direktori o'rinbosari

Isakov Janabay Yakubbayevich, i.f.d., TDIU professori

Toxirov Jaloliddin Ochil o'g'li, t.f.f.d., Toshkent arxitektura-qurilish universiteti katta o'qituvchisi

Kamilova Iroda Xusniddinovna, i.f.f.d., TDIU dotsenti

Nosirova Nargiza Jamoliddin qizi, i.f.f.d., TDIU dotsenti

Sevil Piriyeva Karaman, PhD, Turkiya Anqara universiteti doktoranti

Yaxshiboyeva Laylo Abdisattorovna, TDIU katta o'qituvchisi

Rustamov Ilhomiddin, f.f.n., Farg'ona davlat universiteti dotsenti

Mirzaliyev Sanjar Maxamatjon o'g'li, TDIU Ilmiy tadqiqotlar va

innovatsiyalar departamenti rahbari

Babayeva Zuhra Yuldashevna, TDIU huzuridagi Pedagog kadrlarni qayta tayyorlash va ularning malakasini oshirish tarmoq Markazi xorijiy hamkorlik bo'yicha mutaxassis

Ekspertlar kengashi:

Hakimov Ziyodulla Ahmadovich, i.f.d, TDIU dotsenti

Tuxtabayev Jamshid Sharafetdinovich, i.f.f.d, TDIU dotsenti

Imomqulov To'liq Burxonovich, i.f.f.d, TDIU dotsenti

Muassis: "Ma'rifat-print-media" MChJ

Hamkorlarimiz: Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti,
O'zR Tabiat resurslari vazirligi,
O'zR Bosh prokuraturasi huzuridagi IJQK departamenti.

Jurnalning ilmiyligi:

"Yashil iqtisodiyot va taraqqiyot"
jurnali

O'zbekiston Respublikasi
Oliy ta'lim, fan va innovatsiyalar
vazirligi huzuridagi Oliy
attestatsiya komissiyasi
rayosatining
2023-yil 1-apreldagi 336/3-
sonli qarori bilan ro'yxatdan
o'tkazilgan.

MUNDARIJA

Ichki turizmni rivojlanlantirishda davlatning o'rne.....	7
Dehqonov Burxon Rustamovich , tayanch doktorant	
Qishloq xo'jaligida sug'orish tizimlari boshqaruvini rivojlantirish yo'llari	11
Mirjamilova Hulkar Nurali qizi , assistent	
Yangi O'zbekiston sharoitida o'simliklar karantini tizimi faoliyatini takomillashtirish va iqtisodiy samaradorligini oshirish	15
Alimov Murodkosim Achilovich , mustaqil izlanuvchi	
"Yashil iqtisodiyot" da energetika sohasini investitsion holatining statistik tahlili	20
Umarov Faxriddin Umar o'g'li , katta o'qituvchi	
Yoqilg'i-energetika korxonalari moliyaviy barqarorligini ta'minlashda investitsion faoliyatning ahamiyati	26
Ergashev Muhibbek Aslam o'g'li , mustaqil izlanuvchi	
Tog'li hududlarda turizm biznesining rivojlanishi	31
Abdovakil Alimov Komil o'g'li , tayanch doktorant	
Ta'lim turizmining nazariy asoslari va O'zbekistondagi tendensiyalari.....	38
Maxmudova Nodira O'ktamovna , tayanch doktorant	
Turizmga innovatsion texnologiyalarni joriy qilish shart sharoitlari	43
Po'latov Ma'murjon Murodjon o'g'li , tayanch doktorant	
Mintaqaviy investitsion loyihalarning jozibadorligi tahlillari masalalari	46
Davlyatshayev Akmal Ashurmamatovich , dotsent, i. f. n.	
Yashil iqtisodiyotning tijorat banklaridagi ahamiyati va ularning raqamlashuvi	51
Maxmudova Muxlisa Qodirjon qizi , dotsent, PhD	
Turizmni rivojlantirishda "Tourism 4.0" konsepsiyasini joriy etish masalalari	57
Yuldasheva Dilnoza Ulug'bekovna , mustaqil tadqiqotchi	
Davlat tomonidan qishloq xo'jaligini moliyaviy qo'llab-quvvatlash tizimini takomillashtirish	62
Ollokulova Feruza Mansurovna , PhD; Jabborov Jahongir Abdovohid o'g'li , magistrant	
Перспективные направления "Зелёной химии" для Республики Узбекистан.....	66
Султанходжаев Бахтиёр Забихуллович	
O'zbekistonda transport va logistika sohasini rivojlantirish strategiyasi	73
Usmonov Botir , magistr	
Hududlarda investitsion faollikni oshirishga qaratilgan mexanizmni takomillashtirish	78
Sunatullayeva Shaxnoza Xurshid qizi , tayanch doktorant	
Qurilish tarmoqlarida boshqaruv faoliyatining iqtisodiy ko'rsatkichlari tahlili.....	82
Mirsodiqov Abdulla Tursunaliyevich , PhD	
Connection between interest rate on loans, cash flow and turnover of funds	87
Sharbat Abdullaeva , Professor; Sardor Abdullaev , the applicant	
Econometric Analysis of the Impact of IPO on the Market Capitalization of Companies	92
Shakhzod Saydullaev , PhD.	
Davlat xaridlarini takomillashtirishda byudjet mablag'laridan samarali foydalanishning mohiyati va zarurligi	101
Raximjonov Kamronbek Ilxomjon o'g'li , mustaqil tadqiqotchi	
O'zbekistonda to'lov tizimining raqamli transformatsiyasining o'ziga xos xususiyatlari.....	105
Otamurodov Shavkat Nusratillayevich , i. f. d. (DSc); Eshqulova Nasiba Normo'minovna , o'qituvchi	
Tijorat banki xizmatlarida ta'lim kreditining o'rne va uni takomillashtirish masalalari.....	110
Eldor Uskanov , mustaqil tadqiqotchi	
Korxonaning strategik boshqaruvini takomillashtirish	114
Maxmudov Nosir Maxmudovich , professor; Elmurodov Faxriddin Farxodovich , magistratura tinglovchisi	

Respublikada kichik biznesni moliya-kredit mexanizmlari orqali qo'llab-quvvatlash masalalari.....	120
Ergashev Otamurod Toshtemirovich, PhD	
Mulk iqtisodiy xavfsizligini ta'minlashda muammo va yechimlar.....	125
Ermatov Musojalil Komilovich, kafedra dotsenti v. b.; Abdunazarov Oybek Abdumutalibovich, katta o'qituvchi	
Using intelligent and decision support systems for developing University Curriculum: semi-automated need analysis approach.....	132
Abduraxmanov Zafar Batirovich; Ikromov Sayidolim Ismoilovich	
Challenges of Developing a Competitive Environment in the Context of Economic Liberalization.....	138
Akobirova Nodira Najmiddin qizi, asisstant	
Topical Issues of the Development of Recreational-Tourist and Military-Recreational Activities.....	141
Alimova Guzal Alisherovna, PhD in economics, docent	
Kreditlash jarayonlarida xulq-atvor iqtisodiyoti omilini joriy etish istiqbollari.....	146
Jo'rayeva Sevara Zakirovna, mustaqil izlanuvchi (PhD)	
Portfelli xorijiy investitsiyalarning milliy iqtisodiyotni rivojlantirishdagi roli	152
Kamilova Iroda Xusniddinovna, PhD	
Exploring the Ethical Dimensions of Artificial Intelligence in Advancing Human Rights and Sustainability	156
Matkarimova Gulchekhra Abdusamatovna, Professor	
Tijorat banklarida muammoli kreditlar bilan ishlashning nazariy asoslari.....	163
Maxmudov Rahimjon Xamid o'g'li, mustaqil izlanuvchi	
Barqaror iqtisodiy o'sishga yalpi talab va yalpi taklif omillarining ta'siri.....	170
Nabiyev Ulug'bek Mirodiljon o'g'li, tayanch doktorant	
The potential advantages of implementing the Total Quality Education Management (TQEM) concept	175
Otakulov Makhamadjon, PhD	
Kichik yashil biznesni yanada rivojlanitirish imkoniyatlari.....	181
Raximova Kizlarxon Ne'matjon qizi	
Jamg'armalar investitsiyalar manbasi sifatida.....	185
Sadikova Ra'no Abdullayevna, i. f. n., dots.	
Davlat moliyasining moddiy asosini oshirish orqali iqtisodiy o'sishga erishish	188
Shamsiyev Shuxrat Sayfutdin o'g'li, mustaqil izlanuvchi	
Aholi turmush darajasini oshirishda ijtimoiy himoyaning o'rni	191
Sherjonov Sherjon Alijan o'g'li, mustaqil izlanuvchi	
Xo'jalik yurituvchi subyektlar to'lov qobiliyatini aniqlashning nazariy-uslubiy masalalari.....	196
Adashaliyev Baxtiyorjon Valisher o'g'li, dekan o'rinbosari	
Kichik sanoat zonalari faoliyatini samarali boshqarish tamoyillari	203
Shodmonqulov Kamoliddin Murodillayevich, dotsent; Adilbekov Allayar Anvarbekovich, magistrant	
Aholini ijtimoiy himoya qilishda pensiya va ijtimoiy nafaqalarning o'rni.....	206
Aliyev Ma'ruf Komiljon o'g'li, mustaqil izlanuvchisi	
Использование методов управления для повышения эффективности производства на предприятиях.....	212
Алиева Надирахон Абдумаликовна, PhD. доц.; Тлеумуратова Мадинабону Дилмурат кизи, ст. 3-курса	
Korxonalar moliyaviy barqarorligini ta'minlash mexanizmini takomillashtirish.....	217
Z. G. Allaberganov, kafedra dotsenti	
Davlat fiskal (byudjet-soliq) siyosatining aholi bandligiga ta'siri va uni takomillashtirish.....	222
Asatullayev Xurshid Sunatullayevich, i. f. n., professor	
O'zbekistonda iqtisodiyot tarmoqlariga raqamli iqtisodiyotni shakllantirish omillari.....	228
Axmedova Yulduz Sunatullayevna, kafedra o'qituvchisi	
Moliyaviy risklarni baholash usullari, boshqaruvdagi yondashuvlari	232
Baymuratova Gulirayxon Tursunbayevna, kafedra dotsenti	

Sugʻurta kompaniyalarining moliyaviy barqarorligini taʼminlashda biznes jarayonlarini boshqarish	236
Baxriyev Dilshod Rizvonkulovich , mustaqil izlanuvchi	
Tijorat banklarida investitsiya loyihalarini moliyalashtirishning ekonometrik modellashirish koʻrsatkichlari	242
Berdiyev Akram Oʻktamovich , mustaqil izlanuvchi	
Innovatsion muhitni shakllanishi va rivojlanishida investitsiyaning zarurligi	253
Bobobekov Ergash Abdumalikovich	
Meva-sabzavotchilik klasterlarida yashil moliyalashtirishning nazariy asoslari va xususiyatlari	258
Botirov Erkinjon Xayitovich , kafedra dotsenti	
Oʻzbekiston Respublikasida xorijiy investitsiyalarni jalb etish orqali investitsion salohiyatni oshirish	263
Gʻaybullayev Odil Baxtiyarovich , kafedra dotsenti v. b.	
Tadbirkorlik subyektlarining innovatsion loyihalarini moliyalashtirishni qoʻllab-quvvatlash mexanizmini takomillashtirish	269
Jubanova Bayramgul Aymuratovna , PhD	
Soliq maʼmuriyatchiligi va uni raqamlashtirishni ekspert baholash yoʻllari	272
Ibragimov Boburshoh Bohodir oʻgʻli , i. f. d. (PhD), doktorant (DSc)	
Xalqaro standartlarga muvofiq buxgalteriya outsorserlari tomonidan moliyaviy hisobotlarni transformatsiya qilishni takomillashtirish	278
Islomov Alisher Baxtiyor oʻgʻli , mustaqil izlanuvchi	
Oʻzbekistonda moliyaviy hisob va hisobotni MHXSlariga transformatsiya qilishda asosiy vositalar hisobini tashkil etish masalalari	284
Qurbonova Shaxrinnoz , tayanch doktorant	
Yerlarning degradatsiyaga uchrashi va oldini olish boʻyicha chora-tadbirlar	288
Mamanazarova Nasiba Joʻrayevna , kafedra doktoranti	
Davlat sektorida ichki auditni tashkil etish xususiyatlari	292
Mamirjon Jaloliddinov , mustaqil izlanuvchi	
Финансирование акционерных общества через рынок капитала	297
Муминов Шохжахон Суюнович , ассистент кафедры	
Необходимость развития предпринимательской и страховой деятельности риски на рынке Узбекистана	302
Муютдинов Махмуд Жалелович , независимый исследователь	
Инвестиционная привлекательность как фактор экономического развития страны	307
Назарова Гузал Баходировна	
Tijorat banklarida kreditlash jarayonlarini takomillashtirish masalalari	312
Nozima Abdullayeva , mustaqil tadqiqotchi	
Tijorat banklarining xizmatlar sohasini kreditlash amaliyotiga taʼsir etuvchi omillarning ekonometrik tahlili	316
Nurmuxammedov Abdijabbar Yunusovich , kafedra dotsenti v. b.	
Современное решение, которое положительно влияет на логистические услуги и резко снижает смертность на перекрестках	326
Тажимуратов Умид Рузматович , Бахриев Иброхим Исометдинович , кандидат медицинских наук, доцент; Жуманиёзов Эркин Худойбергенович , кандидат медицинских наук, доцент; Тажимуратов Рузмат Отажанович , кандидат медицинских наук, Тажимуратов Абдусами Умид угли , ученик 10 класса	
Oʻzbekiston Respublikasi tijorat banklarida dividend siyosati va tendensiyalari tahlili	333
Temirov Abdulaziz Alimjanovich , kafedra dotsenti, i. f. n.	
Современное состояние инвестиционного потенциала Республики Узбекистан	339
Топилдиев Соҳибжон Раҳимжонович , DSc; Одилова Дилноза Барнаевна , PhD	
Portfelli xorijiy investitsiyalarni milliy iqtisodiyotni rivojlantirishdagi roli	345
Tosheva Ziroat Aliqul qizi	

Kichik biznes subyektlarida raqamli texnologiyalardan foydalanishning ilmiy-nazariy jihatlarlari	349
To'rayeva Nafisa Odilovna , mustaqil izlanuvchi	
О достижениях Узбекистана в реализации национальных целей и задач устойчивого развития.....	355
Турсун Мухитович Ахмедов , и. ф. д., проф.; Гавхар Рустамовна Хидирова , докторант, и. ф. ф. д., доц.	
Влияние корпоративного управления в зеленой экономике	359
Уринов Бобур Насиллоевич , заведующий кафедрой	
Ko'chmas mulkni soliqqa tortishning o'ziga xos xususiyatlari.....	366
Fayziyev Farrux Abdullaxojayevich , kafedra dotsenti	
Transport tizimi iqtisodiy rivojlantirish yo'nalishlari.....	374
Fayzullayev Javlonbek Sultonovich , DSc.	
Oliy ta'lim muassasalarida byudjet mablag'laridan samarali foydalanishning ayrim fundamental masalalari	382
Xayriddinov Sh. B. , mustaqil izlanuvchi	
Xalqaro raqamli valyuta bozorini rivojlantirish istiqbollari	385
Xolov Nabijon Qaxramonovich , PhD.	
Nodavlat notijorat tashkilotlarning rivojlanishi va hozirgi shart-sharoitlari	391
Xusanov Otabek Nishonovich , PhD, mustaqil izlanuvchi	
Banklarining aktivlarini daromadliligini oshirish yo'llari.....	396
Elbusinova Umida Xamidullayevna , kafedra dotsenti	
Особенности методики проведения аудита затрат на производство.....	401
Хилола Икрамова Ровшан кизи , базовый докторант	
Ta'lim islohotlarining ma'naviyatdagi o'rni	407
Bekdavlat Aliyev	
O'zbekistonda tijorat banklari emission operatsiyalarining dolzarb masalalari	412
O'ktamova Nozima Narzulla qizi , kafedra dotsenti	
Moliyaviy barqarorligi tushunchasining konseptual mohiyati, turlari va asosiy tavsiflari.....	416
Eshquvatov Aziz Baxtiyorovich , mustaqil izlanuvchi	
XX asr jadid ma'rifatparvarlari Abdurahmon Toshkandiy va Abdulla Avloniy axloqiy konsepsiyalaridagi umumiylik va xususiylik.....	420
Abrorxon Asatulloev Asatulloevich , falsafa fanlari doktori (PhD)	
Yer resurslaridan foydalanishning iqtisodiy va huquqiy asoslari.....	424
Abdurahmanova Muqaddas Toxtasinovna	
Стратегии привлечения иностранных инвестиций для содействия устойчивому экономическому росту в Республике Узбекистан с акцентом на инициативы зеленого развития	431
Нилуфар Зикируллаева Дилмуродовна , аспирант	
Bank tizimi barqarorligini oshirishda kredit risklarining ahamiyati va ularni kamaytirish yo'llari	440
Xolmamatov Farhodjon Kubayevich , iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori, professor	
Baholash faoliyatini rivojlantirish yo'nalishlari va uning huquqiy asoslari	446
Bobirjon Aktamov , mustaqil tadqiqotchi	
Suv resurslaridan foydalanishni iqtisodiy boshqarish samaradorligini kompleks baholash uslubiyoti.....	454
Axmedov Sayfullo Normatovich , t. f. n., mustaqil tadqiqotchi	
Oliy ta'lim muassasalarida ilmiy-tadqiqot faoliyatini boshqarishni takomillashtirish metodologiyasini ishlab chiqish.....	459
Mirzaliyev Sanjar Maxamatjon o'g'li	

YASHIL IQTISODIYOTNING TIJORAT BANKLARIDAGI AHAMIYATI VA ULARNING RAQAMLASHUVI

Maxmudova Muxlisa Qodirjon qizi

Bank ishi va investitsiyalar kafedrası dotsenti, PhD

Annotatsiya: Ushbu maqolada hozirgi kunda an'anaviy iqtisodiy tizimni o'rnini jadal sur'atlar bilan egallayotgan yashil iqtisodiyotning tijorat va raqamli banklarga, shuningdek, investitsion salohiyatga ta'siri o'rganilgan. Xorij tajribasida yashil iqtisodiyotning tutgan o'rni keltirilgan. O'zbekiston iqtisodiy sektorida mazkur tizimning joriy etilishi bo'yicha takliflar berilgan. Yashil iqtisodiyotning raqamli banklar bilan o'zaro integratsiyalashuvi yoritilgan va xulosa keltirilgan. Shuningdek, bank sektoridagi yashil iqtisodiyotga yo'naltirilgan investitsiyalar salmog'ini oshirish va ularning raqamlashuvini ta'minlash bo'yicha fikr yuritilgan.

Kalit so'zlar: yashil iqtisodiyot, integratsiya, raqamli bank, an'anaviy iqtisodiyot, iqtisodiy rivojlanish, samaradorlik, yashil banklar, yashil energiya kreditlari.

Abstract: In this article is examined the impact of the green economy, which is rapidly replacing the traditional economic system, on commercial and digital banks, as well as on investment potential. The role of green economy in foreign experiences are given. Proposals have been made for the introduction of this system in the economic sector of Uzbekistan. The negative aspects of the mutual integration of the green economy with digital banks are highlighted and a conclusion is given. It was also discussed how to increase the weight of investments directed to the green economy in the banking sector and ensure their digitization.

Key words: green economy, integration, digital banking, traditional economy, economic development, efficiency, green banks, green energy loans.

Аннотация: В данной статье рассматривается влияние зеленой экономики, быстро заменяющей традиционную экономическую систему, на коммерческие и цифровые банки, а также на инвестиционный потенциал. Приведена роль зеленой экономики в зарубежном опыте. Внесены предложения по внедрению данной системы в экономический сектор Узбекистана. Выделены негативные аспекты взаимной интеграции зеленой экономики с цифровыми банками и дан вывод. Также обсуждалось, как увеличить вес инвестиций, направленных на зеленую экономику, в банковском секторе и обеспечить их цифровизацию.

Ключевые слова: зеленая экономика, интеграция, цифровой банкинг, традиционная экономика, экономическое развитие, эффективность, зеленые банки, зеленые энергетические кредиты.

KIRISH

Shiddat bilan rivojlanib borayotgan zamonda yashar ekanmiz, iqtisodiyotga klassik yondashuv asosida qarash yetarli emasligi yaqqol seziladi, ya'ni iqtisodiyotni rivojlantirish uchun tabiatni qurbon qilish o'rnini yangi tendensiyalar orqali uni qayta barpo etish egallamoqda. Bu shuni anglatadiki, maydonga "yashil iqtisodiyot" kirib keldi. Foyda olish uchun global iqtisodiy o'yin qoidalari o'zgarmoqda, ya'ni uch kuch: iqtisodiyot, jamiyat va tabiat birlashgan nuqtada barqarorlik vujudga kelmoqda. Shuning uchun ham yashil iqtisodiyot va uning tamoyillarini to'laqonli iqtisodiy sektorda aks ettirilishini ta'minlash ustuvor yo'nalishlardan biri bo'lib kelmoqda.

Atrof-muhitning buzilishi va iqlim o'zgarishining salbiy oqibatlarini global miqyosda faqat jamoaviy iqtisodiy yechimlar oldini olishi keng tarqalgan. Yashil iqtisodiyot tushunchasi iqlim o'zgarishi oqibatlarini yumshatish va resurslarning kamayishi, jiddiy ekologik degradatsiyaga qarshi kurashish uchun yanada samarali, ekologik toza va resurslarni tejovchi texnologiyalarga tubdan o'tishni ifodalaydi. Yashil iqtisodiyot konsepsiyasi, shuningdek, milliy, mintaqaviy va xalqaro amalga oshirish rejaları ishlab chiqilganda, Barqaror rivojlanish maqsadlari (BRM) va 2015-yildan keyingi rivojlanish kun tartibi maqsadlari o'rtasidagi o'ziga xos qarama-qarshiliklarni bartaraf etishni ta'minlash imkoniyatini berib kelmoqda.

Yashil iqtisodiy tamoyillarni O'zbekiston iqtisodiy tizimiga ham joriy etilishi zarurligini bir qancha muammolarda o'z aksini topadi. Iqtisodiyotning energiya samaradorligi yetarli darajada emasligi, tabiiy resurslardan oqilona foydalanmaslik, texnologiyalar yangilanishining sustligi, "yashil" iqtisodiyotni rivojlantirish uchun innovatsion yechimlarni joriy etishda kichik biznesning faol ishtirok etmayotgani milliy iqtisodiyotni barqaror rivojlantirishning ustuvor maqsadlariga erishishga to'sqinlik qilmoqda. Mavjud muammolarni hal etish uchun iqtisodiy rivojlanish jarayonlariga iqtisodiyotning barcha tarmoqlarida kam uglerod sarflagan holda rivojlanish va resurslarni tejash, samarali va ekologik toza texnologiyalarni joriy etish, shuningdek, barqaror qishloq xo'jaligiga yo'naltirilgan "yashil" iqtisodiyot tamoyillarini integratsiya qilish orqali tabiiy va energiya resurslaridan foydalanish usullarini tubdan o'zgartirish talab etiladi. Shu munosabat bilan iqlim o'zgarishi masalalarini milliy iqtisodiyotning barqaror rivojlanishiga integratsiya qilishga yo'naltirilgan 2019–2030-yillar davrida O'zbekiston Respublikasining "yashil" iqtisodiyotga o'tish strategiyasini ishlab chiqish alohida ahamiyat kasb etadi¹.

Demak, bugungi biznes va yangi loyihalarni amalga oshirishda yashil iqtisodiyotni an'anaviy iqtisodiyotning o'rnini egallashi yuqori natijali maqsadlarga erishish kaliti hisoblanadi. Shuni inobatga olgan holda investitsion harakatlarni ham aynan yashil iqtisodiyotga tayangan holda amalga oshirish maqsadga muvofiqdir va bu o'rinda bank sektori yuqori o'rinni egallaydi. Investitsion shuningdek raqamli loyiha va maqsadlar uchun aynan banklarni qo'llab-quvvatlash choralari yashil iqtisodiyot sohasida amalga oshirishning ijobiy natijalari, tahlillari va bu chet el davlatlarida o'z natijasini berayotganligi quyida tahlillarimiz orqali yoritib beramiz.

MAVZUGA OID ADABIYOTLAR SHARHI

Yashil iqtisodiyot – ijtimoiy, ekologik va iqtisodiy jihatlarni birlashtirish orqali barqaror rivojlanishni rag'batlantirishga qaratilgan iqtisodiy tizimdir. Bu iqtisodiy o'sishni oshirish va ijtimoiy farovonlikni ta'minlash bilan birga atrof-muhitga salbiy ta'sirni kamaytiradigan iqtisodiy faoliyatni tashkil etish usulidir. Yashil iqtisodiyot atamasi 1989-yilda Buyuk Britaniyalik atrof-muhit iqtisodchilari tomonidan fanga kiritilgan bo'lib², ba'zida Yashil O'sish (Green Growth) atamasi bilan ham birga ishlatiladi. Yashil iqtisodiyot konsepsiyasi bir necha o'n yillar davomida mavjud bo'lib kelganiga qaramasdan, u 2000–2010-yillardagi moliyaviy inqiroz va atrof-muhit degradatsiyasiga oid ortib borayotgan muammolarga yechim sifatida ommalashdi. Birlashgan Millatlar Tashkilotining Atrof-muhit dasturi (UNEP) yashil iqtisodiyot konsepsiyasini ommalashtirishda, xususan, 2011-yilda e'lon qilingan "Yashil iqtisodiyot sari: Barqaror rivojlanish va kambag'alikka barham berish yo'llari" ma'ruzasi orqali muhim ro'l o'ynadi. UNEP xulosasiga ko'ra, inson farovonligi, ijtimoiy tenglikni yaxshilash, shu bilan birga ekologik xavf va tanqislikni sezilarli darajada kamaytirish usuli – bu yashil iqtisodiyot. Shundan buyon yashil iqtisodiyot konsepsiyasi ko'plab hukumatlar, davlatlar va biznes egalari tomonidan barqaror rivojlanishga yordam berish usuli sifatida qabul qilinib kelinmoqda.

Hozirgi vaqtda loyihalarni moliyalashtirishning turli manbalari mavjud. Masalan, A. Y. Nikulina loyiha (Arktikada neft va gazni rivojlantirish) uchun quyidagi investitsiya manbalarini ko'rib chiqadi:

- kompaniyaning o'z mablag'lari;
- o'z mablag'lari konsorsiumi(tadbirkorlarning yirik moliyaviy operatsiyalarini birgalikda amalga oshirish maqsadida birlashuvi) a'zolari mablag'lari;
- davlat mablag'lari, kompaniyaning o'z mablag'lari bo'yicha;
- mahsulot taqsimoti to'g'risidagi shartnoma asosida, qarz mablag'lari va jalb qilingan mablag'lar;
- obligatsiyalar chiqarish³.

Xalqaro bank hamjamiyati, iqtisodiy rivojlanish manfaatlarini integratsiyalashuv jarayonida ishtirok etish va ekologik sanitariya asosida faoliyat yuritish tobora kuchayib bormoqda. Bu investitsion kreditlashning kengayishida o'z ifodasini topmoqda, ya'ni ekologik harakatlarga yo'naltirilgan tadbirkorlik faoliyatini yo'lga qo'yish, ekologik muammolar va issiqxona gazlari chiqindilarini kamaytirishning muayyan istiqbollari bilan bog'liq ekologik ahamiyatga ega loyihalarni moliyalashtirishda bank ishtiroki rivojlanib bormoqda⁴.

Ba'zi nazariyotchilarning fikriga ko'ra, yashil iqtisodiyot barqaror rivojlanish konsepsiyasining barcha yutuqlarini o'z ichiga oladi – bu yutuqlar umumiy inson farovonligini oshirish, ijtimoiy tengsizlikni va ekologik ofatlarning soni va hajmini kamaytirishga qaratilgan sa'y-harakatlar bilan kengaytiriladi (Szabo, 2016).

Innovatsion sohadagi texnik, texnologik va iqtisodiy tadqiqotlar ishlab chiqarishdagi mas'uliyatsiz xatti-harakatlarning ta'sirini tahlil qilish va oqibatlarini oldindan ko'rish uchun atrof-muhitni muhofaza qilishga yo'naltirilgan bo'lishi kerak. Buning ko'plab sabablari bor: tuproqning degradatsiyasi, iqlim o'zgarishi, GHG

1 <https://lex.uz/docs>

2 <http://m.xabar.uz/uz/tahlil>

3 Nikulina, A. Y. Evaluation and Selection of investment solution for oil and gas development in the Arctic. Arctic: Ecology and Economy. Research and Information-Analytical Magazine, 2(22). 2016. – P. 51–55.

4 Impact investment of project financing: opportunity for banks to participate in supporting green economy: Khaliun Ganbat, Inessa Popova, Ivan Potravnyy.

(Greenhouse gas emission – issiqxona gazlarini chiqarish) emissiyasi va kelajakka yoki hatto global darajada omon qolishga tahdid solishi mumkin bo'lgan har qanday boshqa faoliyat (Golushin va boshq., 2012)⁵.

Dekarbonizatsiya, moliya va bank muassasalari tomonidan ishlatilishi mumkin bo'lgan qayta tiklanadigan energiya manbalariga o'tishning birinchi va eng muhim jihati energiya samaradorligi hisoblanadi. Energiya samaradorligi banklarning raqobatbardoshligi va rentabelligiga ijobiy ta'sir ko'rsatadi, shu bilan birga tarmoqqa qo'shimcha energiya ishlab chiqarish quvvatlarini o'rnatish bosimini minimallashtiradi yoki oldini oladi (Xalqaro moliya korporatsiyasi, 2016). Rivojlanayotgan bozorlardagi korxonalar yanada samaradorlik standartlarini joriy etish bilan jihozlar va jarayonlarni modernizatsiya qilish va takomillashtirishni davom ettiradilar, bu jarayon katta miqdordagi kapitalni talab qiladi. Shunday qilib, bu banklar uchun ular investitsiya qilishlari mumkin bo'lgan imkoniyatni taqdim etadi (Lisin va boshqalar, 2015)⁶.

TADQIQOT METODOLOGIYASI

Ilmiy tadqiqotni amalga oshirishda induksiya, deduksiya, sintez kabi usullardan foydalanilgan. Shuningdek, raqamli bank xizmatlarining rivojlanishini tahlil qilishda Jahon banki, Xalqaro valyuta fondi rasmiy statistik ma'lumotlaridan foydalanildi.

Ushbu ilmiy tadqiqotimizda daromadiga ko'ra dunyo mamlakatlarida bank tizimining rivojlanish darajasi va unda aholini bank xizmatlari bilan qamrab olganlik holatiga to'xtalib o'tamiz. Bunda jahon iqtisodiyotidagi (WLD) holat, yuqori daromadli davlatlar (HIC), o'rta daromadli davlatlar (MIC), o'rtadan yuqori daromadli davlatlar (UMC) hamda o'rtadan quyi daromadli davlatlar (LMC) guruhlaridagi holatlar tahlil qilingan. Tahlil 2014–2021-yillarni qamrab olgan holda, shu davrdagi ayrim yillarni ko'rib chiqdik.

TAHLIL VA NATIJALAR

Yashil iqtisodiyot va iqtisodiyotning boshqa yo'nalishlari integratsiyalashuvi barqaror rivojlanish omili ekanligini inobatga olgan holda, O'zbekiston hududida ham yashil iqtisodiyot konsepsiyalarini amaliy qo'llash bir qator sabablarga ko'ra zarur hisoblanadi:

- xalq xo'jaligida iste'mol qilinadigan energiya katta qismi qayta tiklanmaydigan tabiiy resurslardan foydalangan holda ishlab chiqarilishi;
- ushbu resurslarning cheklangan ta'minoti;
- sanoatning jadal rivojlanishi natijasida atrof-muhitning ifloslanishi;
- suv tanqisligi;

Orol dengizining qurishi bilan bog'liq ekologik muammolarning ortishi.

Mustaqillik va islohotlarning o'tgan o'ttiz yili ichida O'zbekiston Orolbo'yida atrof-muhitni muhofaza qilish va o'rmonchilik choralarini tufayli iqlim o'zgarishi oqibatlariga qarshi kurashda sezilarli yutuqlarga erishdi. Atrof-muhit bo'yicha amaldagi milliy rejalar hamda maqsadlar past uglerodli va "yashil" iqtisodiyotga o'tishning markaziy elementlari bo'lib qolmoqda. Ammo sug'orish va ichimlik suvi tanqisligi, ishonchli elektr ta'minoti bilan bog'liq muammolar hamon mavjud, bunga so'nggi paytlarda yuz bergan keng ko'lamli elektr uzilishlari, misli ko'ril-magan qum va chang bo'ronlari dalil bo'la oladi. Odamlar, jamoalar, atrof-muhit va infratuzilmaga salbiy ta'sir ko'rsatadigan ushbu muammolar O'zbekistonning "yashil" kelajagini ta'minlash uchun hali ko'p ishlar qilinishi kerakligini eslatib turadi⁷.

Yashil iqtisodiyotni bevosita banklarga bog'liq holda o'rganish hozirgi davr talabi ekanligini jahon va yurtimiz tajribasida ham ko'rishimiz mumkin. Avvalo yashil bank qanday mexanizmlar asosida ishlashiga nazar soladigan bo'lsak, yashil bank – bu moliyalashtirishning yangi tendensiyasi bo'lib, unda banklar barqaror texnologiyalar va atrof-muhitga zarar yetkazuvchi tashabbuslarga investitsiya strategiyalarini o'zgartiradilar. Ushbu moliyaviy institutlar toza energiya va iqlim o'zgarishiga qarshi kurashuvchi barqaror bank tashabbuslariga bag'ishlangan. Iqlim bo'yicha Parij kelishuvidan keyin u banklar orasida keng ommalashdi va shundan beri qayta tiklanadigan energiya manbalariga, o'rmonlarni qayta tiklash loyihalariga va uglerod gazini qoplashga investitsiyalarni rag'batlantirishga yordam bera boshladi.

Yashil iqtisodiyot va banklarning integratsiyasi moliyaviy amaliyot va qarorlarga ekologik barqarorlikni kiritishni o'z ichiga oladi. Bunga turli usullar yordamida erishish mumkin, jumladan:

5 <https://cyberleninka.ru/article/n/relationship-between-sustainable-development-and-green-economy-emphasis-on-green-finance-and-banking/viewer>

6 Zlyvko, O., Lisin, E., Rogalev, N., and Kurdiukova, G. Analysis of the concept of industrial technology platform development in Russia and in the EU // International Economics Letters, 3(4). 2014. – P. 124–138. <https://doi.org>.

7 "O'zbekiston Respublikasi Iqtisodiy taraqqiyot va kambag'allikni qisqartirish vazirligi, Jahon banki, Markaziy Osiyo Mintaqaviy ekologik markazi, 2022-yil. O'zbekistonda "Yashil" O'sish va Iqlim O'zgarishi bo'yicha Siyosiy Muloqotlar Turkumi: Ishlar To'plami. Jahon banki: Washington D. C.

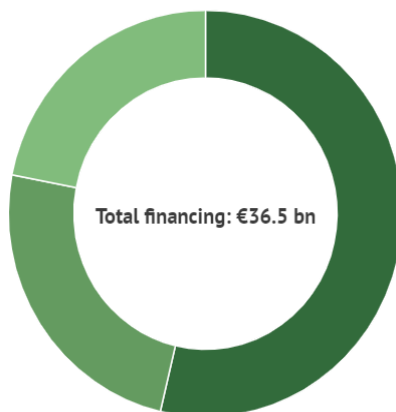
- **Yashil moliyalashtirish:** Banklar barqaror loyihalar va tashabbuslarga e'tibor qaratadigan korxonalar va jismoniy shaxslarga kreditlar, grantlar va boshqa moliyalashtirish shakllarini taqdim etishi mumkin. Bu qayta tiklanadigan energiya loyihalari, energiya samaradorligini oshirish, barqaror qishloq xo'jaligi va boshqalarni o'z ichiga olishi mumkin.
- **Atrof-muhit, ijtimoiy va boshqaruv (ESG – Environmental, Social, and Governance) investitsiyalari:** Banklar, shuningdek, investitsiya qarorlariga ESG omillarini kiritishlari mumkin, bu investitsiyalarning atrof-muhit va ijtimoiy ta'sirini, shuningdek, ular sarmoya kiritgan kompaniyalarning korporativ boshqaruv amaliyotini hisobga oladi.
- **Barqaror bank amaliyotlari:** Banklar o'z operatsiyalarida uglerod izlarini (carbon footprint) kamaytirish, qayta tiklanadigan energiyadan foydalanish va chiqindilarni minimallashtirish kabi barqaror amaliyotlarni ham qo'llashlari mumkin.

Umuman olganda, yashil iqtisodiyot va banklarning integratsiyasi barqaror rivojlanishni ta'minlash, iqlim o'zgarishini yumshatish va yanada ma'suliyatli va axloqiy moliyaviy sektorni rivojlantirishga yordam beradi, ya'ni uzoq muddatli iqtisodiy va ijtimoiy rivojlanish imkonini beradigan adolatli bank amaliyotini o'rnatishdir.

Banklar dastlab moliyaviy natijalarni tahlilini yuritgan bo'lsa, endi strategiya va tahlil usullari o'zgarmoqda. Ijtimoiy va ekologik ko'rsatkichlarning tahlili eng zarur bo'lib bormoqda va asosiy maqsad jamiyatga, atrof muhitga zarar yetkazmagan holda moliyaviy barqarorlikka erishish, ya'ni yashil banklar ko'lamini oshirish zarur. Shuning uchun ham hozirda ko'plab banklar atrof-muhit bilan bo'lgan aloqaga urg'u berib kelmoqda. Buni quyida bir nechta banklar orqali ko'rishimiz mumkin.

Xususan, Yevropa investitsiya bankini (EIB) oladigan bo'lsak, u Yevropa Ittifoqidagi uzoq muddatli kredit berishga mo'ljallangan, iqlim bo'yicha barqarorlikka katta e'tibor qaratib kelayotgan va global miqyosda qayta tiklanadigan energiyaga bog'liq loyihalarni moliyalashning eng yirik ko'p tomonlama ta'minlovchi tashkilot hisoblanadi.

Quyidagi diagramma orqali ko'rishimiz mumkinki, Yevropa investitsiya bankining investitsiya paketi tabiatni asrash uchun yo'naltirilgan va bu esa atrof muhit, iqlim o'zgarishiga ijobiy ta'sir etadi. 2022-yilda investitsiyaning qariyb 58% ini aynan yashil iqtisodiyot rivoji uchun sarflanganligidan ko'rishimiz mumkinki, bu soha bo'yicha ijobiy natijalarga erishish mumkin.

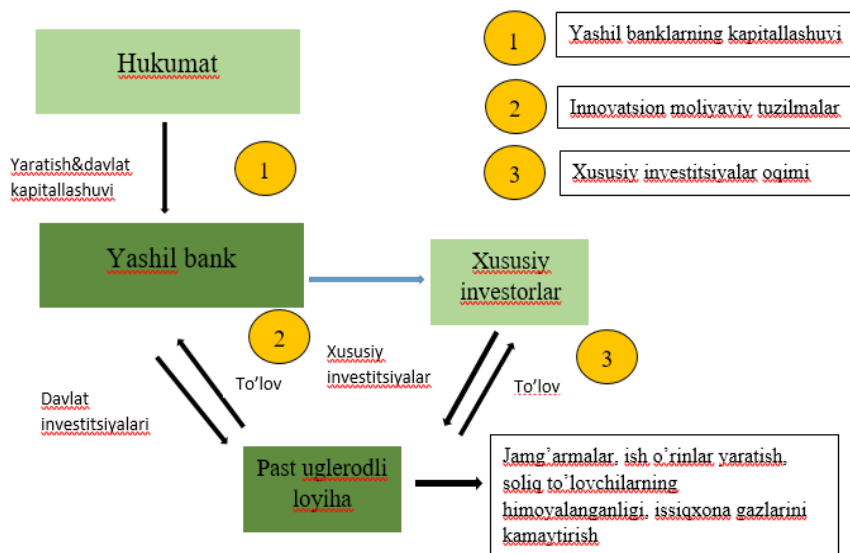
2022-yilda YIB investitsiyalarining iqlim harakati va ekologik barqarorlikni ta'minlash loyihalariga yo'naltirilgan ulushi o'sdi⁸.

- Iqlimga oid harakatlar uchun (35 milliard yevro)
- Ekologik barqarorlik uchun (15.9 milliard yevro)
- Iqlimga oid harakatlar va ekologik barqarorlikka ham foyda keltiradigan (14.3 milliard yevro)

Yana bir misol Macquarie Group (investitsiya banki) tarkibiga kiruvchi va shamol, quyosh va biomassa (o'simlik va ularning chiqindilaridan olinadigan tabiiy energiya manbai) kabi qayta tiklanadigan energiya loyihalarini moliyalashtirishga qaratilgan Green Investment Group (GIG). GIG butun dunyo bo'ylab qayta tiklanadigan energiya bo'yicha 150 dan ortiq loyihalarga sarmoya kiritgan va qayta tiklanadigan energiya bo'yicha murakkab bitimlarni tuzish, ularni moliyalashtirish bo'yicha o'z tajribasi bilan tan olingan.

Tan olingan boshqa yashil banklar qatoriga Yaponiya Xalqaro hamkorlik banki (JBIC), Yashil iqlim fondi (GCF) va Avstraliyadagi toza energiyani moliyalashtirish korporatsiyasi (CEFC) kiradi. Oxir oqibat, eng nufuzli yashil bank mintaqa, loyiha turi va bankning o'ziga xos yo'nalishi kabi omillarga bog'liq bo'lishi mumkin.

8 <https://www.eib.org> ma'lumotlari asosida muallif tomonidan tayyorlandi.

1-diagramma: Yashil bankning ishlash strukturasi⁹

Yuqoridagi diagrammadan ko'rishimiz mumkinki, yashil bank bevosita xususiy sektor va hukumat bilan aloqani o'rnatar ekan, bunda asosiy maqsadlardan biri tabiatni asrash va bu orqali daromadga erishishdir. Bu tamoyil orqali harakat qilish nafaqat tabiatga va bankka, balki investorlarga, ishsiz qatlamga shu bilan bir qatorda hukumatga foyda keltiradi.

Hozirgi kunda Jahon bankining 300 ga yaqin xizmat turlari aynan yashil iqtisodiyotga asoslanganini inobatga olgan holda aytish mumkinki, kelgusi yillarda yashil bank mahsulotlariga talab yuqoriga chiqishi kutilmoqda. Buni kelajakdagi potensial mijozlar, ya'ni yoshlar misolida ifodalash yanada osonroq. Ya'ni hozirgi kunda turli yashil tashabbuslar, yashil mahsulot va jarayonlar haqida so'z yuritib, targ'ib etib kelayotganlarning aksar qismi bu yoshlardir. Bu shuni anglatadiki, bevosita zamonaviy texnologiyalar bo'yicha ham ko'nikmaga ega bo'lish bilan bir qatorda yashil iqtisodiyotning targ'ibotchilari bo'lgan yoshlar bu iqtisodiyotga moliyaviy texnologiyalarni ham integratsiyalashuvini ta'minlab kelmogda. Buni quyidagi misollar orqali tahlil qilishimiz mumkin:

Starling bank – 4 qadam tamoyili asosida, bunda bank butunlay filialsiz, qog'ozsiz faoliyati davomida Buyuk Britaniya o'rmonlarini kesishga qarshi kurashgan holda, 2050-yilga kelib 1 trillion daraxtni qayta o'stirish uchun "Trillion Trees" notijorat tabiatni muhofaza qilish tashkiloti bilan hamkorlik qildi va tavsiyanoma sxemasini taqdim etdi. Ushbu sxemaga ko'ra, Starling bank mijozi bankni do'stiga tanishtirganda va bu do'st bankka qo'shilsa, Trillion Trees sayyorani yashil qilish yo'lida yangi daraxt ekadi. Boshqa tashabbuslarga kelsak, Starling, shuningdek, Qirollik botanika bog'idagi 2021-yil yozgi "O'simliklarning maxfiy dunyosi" dasturini qo'llab-quvvatladi va 2021-yil iyul oyidan boshlab yashil transportdagi sa'y-harakatlarini tezlashtirishda Instavoltni amaliyotga joriy etishda tirgak bo'ldi¹⁰.

Nima uchun Starling bank daraxt ekishni tanladi degan savolga ular quyidagicha javob berishgan: “Daraxtlar iqlim oʻzgarishiga qarshi kurashda bizning eng yaxshi himoya vositalarimizdan biridir, chunki ular iqlim oʻzgarishiga olib keladigan karbonat angidridni oʻzlashtiradi”.

Atrof-muhitni muhofaza qilishni va'da qilgan yana bir bank – TreeCard. Ushbu bank o'zining raqamli bank xizmatlari orqali sayyoramizni o'rmonlarni qayta tiklashga sodiqligi bilan mijozlar e'tiborini tortgan, shu bilan birga sayyoraga mos yog'och kartadan foydalandi. Bank foydasining 80% qismi o'rmonlarni qayta tiklash loyihasiga yo'naltiriladi. Bank butun dunyo bo'ylab 120 milliondan ortiq daraxt ekkan Ecosia daraxt ekish qidiruv tizimi bilan hamkorlik qiladi.

Germaniyada joylashgan mobil bank platformasiga asoslangan Tomorrow bank o'z mijozlariga kartaning badiiy dizaynidan tashqari, iqlimni muhofaza qilishga hissa qo'shish imkoniyatini taklif qiladi. Tomorrow kartasi orqali to'langan har bir yevro bilan ular 1 m² tropik o'rmonni himoya qiladi. Ular buni qanday qilishadi? Mijozlar do'konda yoki onlayn to'lovni amalga oshirganda, do'kon egasi bankingizga kichik tranzaksiya to'lovini, Interchange to'lovini to'lashi kerak. Bank ushbu to'lovning eng katta foizini o'rmonlarni qayta tiklashni qo'llab-quvvatlovchi loyihalarga sarflaydi, shuningdek, mijozlarga o'zlarining kundalik to'lovlarini to'liq yevroga yaxlitlash imkoniyatini beradi, bu ularga iqlim foydasiga har kuni oz miqdorda xayriya qilish imkonini beradi. Mijozlar, shuningdek, ularning umumiy ta'sirini kuzatish va tushunish imkoniyatiga ega¹¹.

9 ResearchGate ma'lumotlari asosida muallif tomonidan tayyorlandi.

10 <https://www.starlingbank.com>

11 <https://www.fintechinsights.io/blog/6-green-banking-initiaves-inspire-action>

Hozirgi kunda O'zbekiston banklari ham yashil iqtisodiyot tarafdori bo'layotganini ularning faoliyatida ham sezishimiz mumkin. Mamlakatimizda mavjud tijorat banklarining aksariyati yashil energiyaga tayangan kreditlarni imtiyozli ravishda berib kelmoqda: quyosh panellari, elektr avtomobillari uchun va shuningdek, yurtimizdagi "Yashil makon" keng jamoatchilik ishlarida ham faol.

O'zbekistonda ilk bor O'zsanoatqurilishbank ATB tomonidan amalga tatbiq etilgan "Green Banking" loyihasini yaqqol misol tarzida olsak, bu loyiha 2021-yil "Astana" xalqaro moliya markazi tomonidan o'tkazilgan "Green Finance Awards 2021" tanlovida bu loyiha yuqori baholanib "yilning eng yaxshi yashil investitsiya banki" mukofotini qo'lga kiritdi. Ma'lumot uchun "Green Finance Awards" mukofotining asosiy g'oyasi yashil iqtisodiyotga o'tish va butun dunyo bo'ylab tabiiy resurslarga ehtiyotkorlik bilan munosabatda bo'lishdir.

Hozirgi kunda O'zsanoatqurilishbank ATB o'zining onlayn formatdagi "Green Banking" loyihasini tobora takomillashtirib bormoqda va buni bevosita onlayn tarzda bankning rasmiy saytida ko'rishimiz mumkin. Bu shundan dalolat beradiki, yashil bank va raqamlashtirishning o'zaro integratsiyalashuvi istiqbollidir¹².

Demak, yuqoridagi xorij va mamlakatimiz tajribasini ko'rar ekanmiz, raqamli bank yashil iqtisodiyot rivojida muhim ahamiyatlidir. Raqamli banklarda yashil iqtisodiyot talablariga mos xizmat turlarini yaratish esa dolzarb mavzuga aylanib bormoqda. Yuqoridagi tahlillardan kelib chiqib shuni keltirish mumkinki, bu xizmat turlari quyidagilar bo'lishi mumkin:

- **Yashil kreditlar berish:** quyosh panellari, ekologik uylarni ta'mirlash va sotib olish uchun;
- **Yashil loyihalarni moliyalashtirish:** jalb qilingan investitsiyalarni tabiat muhofazasiga xizmat qiluvchi faoliyatlarga sarf etish;
- **Mobil ilovalar yaratish:** 4 tomonlama foydaga erishish mumkin bo'lgan ilova, ya'ni bu orqali aholiga, bank va hukumatga moddiy manfaat keltirsa, ekologiyaga ijobiy tomonga o'zgarish olib keladi xuddi Tomorrow, Starling, TreeCard kabi banklar amalga oshirib kelagani kabi;
- **Sof ekologik mahsulotlardan foydalanish:** banklar o'z kartochkalarini tabiiy ekologiyaga zararsiz homashyolardan foydalangan holda ishlab chiqish, bank faoliyati davomida qayta tiklanadigan energiya manbalari, quyosh, shamol kabilardan foydalanish yoki bank daraxtlarni kesib ishlab chiqariladigan qog'ozlardan foydalanishdan voz kechishlari mumkin.

XULOSA

Xulosa o'rinda aytish mumkinki, yashil banklar kelajak ekan, uni moliyaviy texnologiyalar bilan uzviy bog'lash davr talabidir. Sun'iy intellekt, katta ma'lumotlar bazasi, blockchain kabilardan foydalangan holda bank faoliyatiga kirib borish biroz mablag' va yuqori malakali xodimlarni talab qilsa-da, foyda oluvchi tomonlar ko'lamini kengaytiradi. Shuningdek, yashil iqtisodiyot, yashil bank va raqamlashtirishning har tomonlama integratsiyasi, ular faoliyatiga investitsiyalarni jalb etish nafaqat moddiy manfaatga, balki ekologik va sog'liqni saqlash tomondan ham birdek ijobiy o'sishlarga olib keladi. Shuning uchun ham aynan O'zbekiston hududida bu tizmining joriy etilishi, ya'ni yashil iqtisodiyotga raqamli bank texnologiyalari orqali kirib borish manfaatli ahamiyat kasb etadi. Shu bilan birgalikda, O'zsanoatqurilishbank ATB kabi boshqa 30 dan ortiq tijorat banklari amaliyotida ham yashil bank tamoyillarining aks etishi jahon miqyosida hamda 2019–2030-yillar davrida O'zbekiston Respublikasining "yashil" iqtisodiyotga o'tish strategiyasi ijrosi bo'yicha e'tiroflarga sabab bo'ladi degan fikrdamiz.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati:

1. Nikulina, A. Y. Evaluation and Selection of investment solution for oil and gas development in the Arctic. Arctic: Ecology and Economy. Research and Information-Analytical Magazine, 2(22). 2016. – P. 51–55.
2. Impact investment of project financing: opportunity for banks to participate in supporting green economy: Khaliun Ganbat, Inessa Popova, Ivan Potravnyy.
3. Zlyvko, O., Lisin, E., Rogalev, N., and Kurdiukova, G. Analysis of the concept of industrial technology platform development in Russia and in the EU // International Economics Letters, 3(4). 2014. – P. 124–138.
4. O'zbekiston Respublikasi Iqtisodiy taraqqiyot va kambag'allikni qisqartirish vazirligi, Jahon banki, Markaziy Osiyo Mintaqaviy ekologik markazi, 2022-yil. O'zbekistonda "Yashil" O'sish va Iqlim O'zgarishi bo'yicha Siyosiy Muloqotlar Turkumi: Ishlar To'plami. Jahon banki: Washington D. C.
5. <https://lex.uz/docs>
6. <http://m.xabar.uz/uz/tahlil>
7. <https://cyberleninka>
8. <https://doi.org>
9. <https://www.eib.org>
10. <https://www.starlingbank.com>
11. <https://www.fintechinsights>
12. <https://www.sqb.uz/uz>
13. ResearchGate ma'lumotlari

¹² <https://www.sqb.uz/uz/green-banking>

Yashil

IQTISODIYOT va TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, siyosiy, ilmiy, ommabop jurnal

Ingliz tili muharriri: Feruz Hakimov

Musahhih: Xondamir Ismoilov

Sahifalovchi va dizayner: Iskandar Islomov

2023. № 9

© Materiallar ko'chirib bosilganda "Yashil iqtisodiyot va taraqqiyot" jurnali manba sifatida ko'rsatilishi shart. Jurnalda bosilgan material va reklamalardagi dalillarning aniqligiga mualliflar ma'sul. Tahririyat fikri har vaqt ham mualliflar fikriga mos kelamasligi mumkin. Tahririyatga yuborilgan materiallar qaytarilmaydi.

Mazkur jurnalda maqolalar chop etish uchun quyidagi havolalarga maqola, reklama, hikoya va boshqa ijodiy materiallar yuborishingiz mumkin.

Materiallar va reklamalar pullik asosda chop etiladi.

El.Pochta: sq143235@gmail.com

Bot: [@iqtisodiyot_77](https://t.me/@iqtisodiyot_77)

Tel.: 93 718 40 07

Jurnalga istalgan payt quyidagi rekvizitlar orqali obuna bo'lishingiz mumkin. Obuna bo'lgach, [@iqtisodiyot_77](https://t.me/@iqtisodiyot_77) telegram sahifamizga to'lov haqidagi ma'lumotni skrinshot yoki foto shaklida jo'natishingizni so'raymiz. Shu asosda har oygi jurnal yangi sonini manzilingizga jo'natamiz.

"Yashil iqtisodiyot va taraqqiyot" jurnali 03.11.2022-yildan O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Adminstratsiyasi huzuridagi Axborot va ommaviy kommunikatsiyalar agentligi tomonidan №566955 reyestr raqami tartibi bo'yicha ro'yxatdan o'tkazilgan.

Litsenziya raqami: №046523. PNFL: 30407832680027

Manzilimiz: Toshkent shahar, Mirzo Ulug'bek tumani
Kumushkon ko'chasi, 26-uy.